శ్రీ శ్రీ ధరాయనమః.

శ్రీమద్వేంకటగిరి సంస్థానాశ్రితులలో నొకరగు

శ్రీమాన్ శ్రీమత్కొమాండూరు

శ్రీనివాసాచార్యకవి

ప్రణీతమగు

శ్రీ

మహాభారతారణ్యపర్వమునందలి

ఉపశ్లోకాంధ్రీకరణముతోఁ జేర్పఁబడిన సంపూర్ణమైన

యక్షప్రశ్నములు.

ఇది

శ్రీమద్వేంకటగిరి సంస్థానాధిపతులచే

సముద్రితగ్రంథచింతామణియందుఁ

బ్రకటనమునకై పనుపఁబడి

తదధిపతులగు

పూండ్ల రామకృష్ణయ్యచే

వ్రాయఁబడిన పీఠికతో ముద్రితమై, ప్రకటితమయ్యెను.

ఎంపరరు ముద్రాక్షరశాల.

నెల్లూరు.

1904.

ఉపోద్ఘాతము.

శ్రీమన్నారాయణాంశ సంభూతులగు వ్యాసభట్టారకులచే విరచిత మైన శ్రీమహాభారతము నాంధ్రీకరించిన కవిత్రయము యథాసంస్కృత ముగా వ్రాయక యొకానొకచోఁ గథను సంగ్రహించుచు వచ్చిరి.

ఏమేచోటుల నెట్లు సంక్షేపించినను ధర్మస్వరూపులైన ధర్మదేవతాధర్మజుల యమానుషములును నత్యద్భుతములును నైనప్రశ్నోత్తరముల గు యక్షప్రశ్నములునాఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన వానిలో సగమునకుమించి పొసంగువడియుండుట యొప్పియుండలేదనియు, సంస్కృతము నెఱుంగని యాంధ్రులకు నవి యగోచరంబనియుఁ గొందఱునామిత్త్రులు, లుపశ్లోక ములను దెలిఁగించమని ప్రోత్సాహపఱిచినందున వానినియథాసంస్కృత ముగ నీలకంఠవ్యాఖ్యానము ననుసరించి నానేర్చినవిధంబున వ్రాసితిని.

ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడగారు తెనిఁగించినవానిని నారచించినవానిసిఁ బ్రశ్నోత్తర ములామూలాగ్రముగాఁ దెలియుటకై వరుసగా వ్రాసితిని. అందుఁ బూర్వ విరచితములు ప్రాచీనము లనియు, నాయొనర్చినయవి నూతనము లనియు నాయాపద్య ప్రారంభములయందు వ్రాయఁబడినవి.

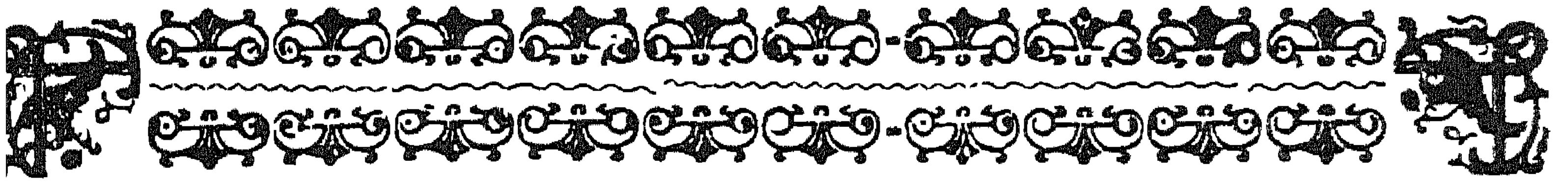
ప్రబంధ పరమేశ్వర బిరుదాంకితులగు నెఱ్ఱాప్రగడగారి పద్యముల వరుసలో నాపద్యములుండుట దివ్యవజ్రమణిమాలాంతర్గత కాచమణుల భంగి నొప్పునని నమ్ముచున్నాఁడను.

ఇందలి కథాసందర్భము దెలియుటకై ప్రశ్నోత్తరములకు ముందుఁ గొన్నియుఁ గడపటఁ గొన్నియు భారతములోని పద్యములు వ్రాయఁ బడినవి.

ఇట్లు సుజన విధేయుఁడు

తే 29 ది అక్టోబరు 1903 సం॥

కొమాండూరు శ్రీనివాసాచార్యుఁడు.
శ్రీ వేంకటగిరి సంస్థానాశ్రితుఁడు.

పూండ్ల రామకృష్ణయ్యచే వ్రాయఁబడిన

యక్షప్రశ్నముల పీఠిక.

1. ఈగ్రంథమును శ్రీమాన్ కొమాండూరు శ్రీనివాసాచార్యులవారు రచియించిరి. వీరిపుడు శ్రీమద్వేంకటగిరియందు నివసించి, వృత్త్యంతరముచే జీవయాత్ర నడుపుచు, శ్రీవేంకటగిరిసంస్థానాశ్రితులలో నొక్కరైయున్నారు. ఈగ్రంథమే వీరి ప్రథమకవిత్వము గాదు. వీరు ప్రప్రథమమునఁ గపిలాచిత్రకాయోపాఖ్యానమును వ్రాసియున్నారు. ఇది ముద్రితము. మఱియు, "బేతాళపంచవింశతి" అను విక్రమాదిత్యవిజయము నించుమించు 2000 పద్యములుగలదానిని (ఇది యముద్రితము) వెండియు 'యదుశైలమాహాత్మ్యము' అనుదానిని (ఇదియు నముద్రితము, 1600 పద్యములం గలది) ఋతువిలాసమును మఱియొక కబ్బమును ననేకచాటుధారలను రచియించియున్నారు. వీరి వయస్సు 42 వత్సరములుండును. వీరితండ్రిగారును బండితులుగనుండి పూర్వము నెల్లూరిపురమతల్లియందే నివసించుచుండిరి.

2. ఈగ్రంథకర్తగారు వ్రాసిన యుపోద్ఘాతమువలన విషయమంతయుఁ బాఠకులకుఁ దెల్లమ. కవిత్రయముయొక్క భారతాంధ్రీకరణముంగూర్చి యిక్కడ నెమెక్కువగా వర్ణింప నక్కఱఁ గలవారము గాము గాని వార నేకఘట్టముల నోఁదముయిష్టానుసారముగా నప్పటి దేశకాలపాత్రములననుసరించి వ్రాసియుండరని తోఁచుచున్నది. అట్టిముక్తపదములలో "భగవద్గీత" యొకటియై యందఱకును నగపడెడి. దీనిని శూద్రాదులు వినరాదనియో, పఠింపరాదనియో, మఱియేకారణమో యూహింపఁజాలము గాని యాంధ్రమునఁబూర్తిగాఁ దెలిఁగింప మానినారు. ఇంక నిట్టిఘట్టము లనేకములున్నవి. వానివిషయము ప్రకృత మనవసరము గాన విరమించితిమి.

3. ఇయ్యక్షప్రశ్నముల నంధ్రీకరించినవారు శ్రీమన్నృసింహపురాణము హరివంశము మొదలగు గ్రంథరాజములఁ దెనిఁగించి "ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడు" అని

పేరువహించినట్టి యేతాప్రెగ్గడగారు. కారణమేమో తెలియదుగాని, మూలము నున్న ప్రశ్నోత్తరములనన్నింటినిఁ దెనిఁగింపని విషయము విచారణీయము. ఇది భాగవతలవంటి వేదాంతవిషయముంగలదియుఁ గాదు. మఱియు నాంధ్రీకరించుటకు గ్రంథబాహుళ్యముగలదియుఁ గాదు. ఇప్పట్టున సంస్కృతమున షుమారు 150 శ్లోకములున్నవి. వీనిలోఁ గొన్నింటి నాంధ్రీకరించుటకును, మఱికొన్నింటిఁ దెలిఁగింపకుండుటకును గల హేతువగపడదు. అట్టిలుప్తశ్లోకముల నాగమాంతార్థములెవ్వియు గోచరింపవు. ఇంతియగాదు. ఒక్కొక్కశ్లోకమునను న్నట్టి విషయములఁ గొన్నింటి నైకొని కొన్నింటిమాని నారు. ఒక యుదాహరణముఁ గనుఁడు.

శ్లో॥ ఇంద్రియార్థాననుభవన్ బుద్ధిమాన్ లోకపూజితః
సమ్మతః సర్వభూతానా ముచ్ఛ్వసన్ కోనజీవతి॥

అను నీ శ్లోకమునఁ గల పూర్వార్థమునంతయువదలి యుత్తరార్థమునంగల 'ఉచ్ఛ్వసన్ కోనజీవతి' అనుదానిం బ్రశ్నోత్తరముతోఁ జేర్చి యిట్లు

క॥ నావుడు నతఁ డాతనితో । జీవన్మృతుఁ డెట్టివాఁడు చెప్పుమనుట యుడ్
దేవాతిథిపితృభృత్యజ । నావళులకు నిడక కుడుచునతఁడని చెప్పెన్ ॥

అని వ్రాసిరి. పైశ్లోకమునకుఁగల ప్రత్యుత్తరము సంస్కృతమున నిట్లు కుఫులముగ వ్రాయఁబడియున్నది.—

శ్లో॥ దేవతాతిథిభృత్యానాంపితౄణామాత్మనశ్చయః
ననిర్వపతిపంచానా ముచ్ఛ్వసన్నసజీవతి॥

పైపద్యము మూలానుసారిగాదనియెంచి యిక్కవి ప్రశ్నోత్తరశ్లోకముల మరలఁ దెలింగియున్నాఁడు. వానిని 3- 4- పుటలలోఁ గనవచ్చును.

పై శ్లోకములవరుసయందు క్షత్రియధర్మములు ప్రారంభమైనట్టి "శ్లో॥ కింక్షత్రియాణాందేవత్వంకశ్చధర్మః సతామివ" అనుశ్లోకము మొదలు వరుసగా 4 శ్లోకములను వదలినారు. అప్పల మూఁటి నాంధ్రీకరించిరి. తర్వాత రెంటి వదలిరి. మరల రెంటి నాంధ్రీకరించిరి. ఆపిమ్మట మూఁటిని విడచిరి. పెండియు నొకదాని దెనిఁగించిరి. అవల 16 శ్లోముల వదలిరి. సమష్టికిఁ బ్రశ్నోత్తరములు చేరియుంచుమించుగా 70 శ్లోకములకుఁ బైఁగా నాంధ్రీకరింపకమానిరి. ఇన్నింటిఁ దమయిష్టానుసారముగ మానుటకుఁగలకారణమరయునది. అది వాచామగోచరము.

3. ఎట్టిన గా రాంధ్రీకరించిన పద్యములకును మూలమునకుఁ గొన్ని భేదము లగపడుచున్నవని వ్రాయుటకు జంకుచున్నారము. అయినను పండితసింహులిదమిత్థమని నిర్ణయించి, యోగుబాగులం దెలిపినంగదా యిట్టివిషయము లోకమునకుం బ్రయోజనకారియగునని మేమిట్టి తెంపరితనము నవలంబించితిమి. ఈ గ్రంథమున 7వ పుటలోనున్న 4వ పద్యమునందలి 'విషమనంగ నెయ్యది' అను ప్రశ్నమునకు వెంటనే వ్రాయఁబడిన పద్యమున 'విషమగు విప్రధనము' అని యగపడుచున్నది. మూలమున 'ప్రార్థనా విషమ్' అనియున్నది. ప్రార్థించుట విషమని మూలాభిప్రాయము. ఇట్టి మార్పు నొనర్చుటకుఁగల కారణమరయునది.

మఱియు 6వ పుటలోనున్న ప్రశ్నమగు వచనమునందు "మనుజుం డెయ్యది పరిత్యజించి సర్వజనప్రియుండును, నిశ్శోకుండును, నర్థవంతుండును, సుఖియును నగు" అను ప్రశ్నమునకు వరుసగా వ్రాయఁబడిన యుత్తరములలో "విషవె యర్థాఢ్యుఁడగు లోభ మొనర విడిచి" అనియుత్తరమున్నది. మూలమున "కామం హిత్వార్థవాన్ భవతి" అని యున్నది. పద్యమున లోభమొనరవిడిచి యని యుంటకును శ్లోకమునఁ "గామంహిత్వా" అనియుండుటకును గల కారణ మరయునది. కామక్రోధలోభమోహములకు భేదమున్నదిగదా. కామమనఁ గోరికయని యర్థము. అదియే యాశ. లోభమన్నఁ బిసినితనము. ఇదియు నొకవిధమగు నాశయని కొందఱి యభిప్రాయము. ఇందలి యుక్తాయుక్తమును విచారించునది. మఱియు 11వ పుట లోనున్న "సీ॥ శ్యామాంగు నారక్త జలరుహనేత్రు" అను సీసము స్వేచ్ఛగా వ్రాయఁబడినది. దీనిమూలశ్లోకముల "యస్య నాగసహస్రాణాం దశసంఖ్యైర్వైబలమ్" అని భీమునకు విశేషణవాక్య మగపడుచున్నది. దీనియర్థమే యింనగపడదు. ఇందులకు నాసీసమున 'భీమఫల్గును లతిభీమబలులు' అని మాత్ర మగపడెడి. ఈ సీసపద్యము నాలుగైదుశ్లోకములకుఁ దెలుఁగుగ నగపడుచున్నది.

మఱియు 7వ పుటలోనున్న 'అనిన నతఁడు లోకమున కెయ్యదియ దిక్కు' అను పద్యముయొక్క మూలశ్లోకమునఁ గట్టకడపటిపాదమునందు 'తతఃపిబ హరస్వచ' అనియున్నది. ఈపాదభావమే పద్యార్థమున లేదు. ఇందులకుఁ గారణము మృగ్యము.

4. ఇఁక నీనూతనకవికవిత్వము, రసవంతమై, పొల్లుపదములు తఱచులేక మూలానుసారమై యొప్పుచున్నది. 9వ పుటలోనున్న సీసపద్యమున 'నతుయ్యానరకంబు

ననుభవించుననునది పునరుక్తియని కొందఱకు సంశయమునరెడిని. ఇది మూఁడు శ్లోకములకుఁ దెలుఁగు. ఆ శ్లోకములలోఁ బ్రతిశ్లోకమునకును గట్టకడపట 'స్తోత్రయం నరకం వ్రజేత్' అనియున్నదిగాన దీనను ద్విరావర్తము ప్రయోగింపఁబడినది. సంస్కృతముననున్నట్లే యిందున మూఁడుపద్యములుగా వ్రాసినచో నీపునరుక్తి తప్పియుండుఁగాఁబోలు. 4వ పుటలో నఖిలభూతములకు ననుపద్యమున "మోక్షసాధనం బదెద్ది" అని ప్రశ్న వ్రాయఁబడియున్నది. మూలమునందు "అమృతం కింస్విద్రాజేంద్ర" అనిమాత్రమే యున్నది. మోక్షమెయ్యదియను నర్థమునిచ్చు పదము లందున్నవిగాని మోక్షసాధనమెద్దియను నర్థమునిచ్చుపదములు మూలమునలేవు. ప్రత్యుత్తరమున 'సనాతనధర్మ మదేచెలంగు నీక్షితిపయి మోక్షపుం బదమొగిం ఘటియింపఁగఁజేయుమార్గము' అనియును వ్రాయఁబడినది. 'సనాతనోఽమృతోధర్మః' అని ప్రత్యుత్తరము మూలమందున్నది. దీని న్మూల విరుద్ధమనఁజనదు. ఇది సంస్కృత వ్యాఖ్యానానుసారముగ వ్రాయఁబడియున్నట్లు గ్రంథకర్తగారే నిర్ణయించియున్నారుగదా. కొన్ని పద్యములు మూలముతోఁ దులఁదూఁచినట్లున్నవి. అట్టివానిలో నొకదానిని మాత్రమిం దుదాహరించెదము. ఇందు నెనిమిదవపుటలోనున్నట్టి పద్యముం దీని మూలముం గనుఁడు.

క॥ మును లెద్దానిని స్థైర్యం। బనిచెప్పిరి ధైర్యమెయ్యదనిచెప్పిరి నె
మ్మిని స్నానంబన నెయ్యది। యొనయం దానంబనంగ నెయ్యది చెపుమా॥

శ్లో॥ కింస్థైర్య మృషిభిఃప్రోక్తం కించధైర్యముదాహృతమ్
స్నానంచకింపరంప్రోక్తం దానంచ కిమిహోచ్యతే॥

౫. ఇఁక నిక్క వి వ్రాసిన గ్రంథములలోనుండి కవితాశైలి తెలియుటకై కొన్నిపద్యముల నిందుఁ బ్రకటించుచున్నారము.

ఋతువిలాసము.

చ॥ వికసిత నీరజాస్యయును విస్ఫురితోత్పల భాసురాక్షియుఁ
వికచ మనోజ్ఞ కాశరుచి విభ్రమితామలచేలయుం బ్రఫు
ల్ల కుముదకాంతిపుంజ సువిలాసయునా తరుణీవతంస మ
ట్లుకుటిలలీలనొప్పు శరదాగమమిం పెనయింప కుండునే॥ శరత్తు

చ॥ సరస సుమాసవాసుల సౌరభమ్ముల్జనియించు మోములన్
బరువడిఁ బుచ్చునూర్పుల సువాసన లంగములందుఁ బర్వ నొం
డొరుపుల మేనులొక్కటిగ నొప్పఁగ దంపతులొయ్య నిద్రలం
బరఁగిరి కామకేళులను బల్విడిఁ జొక్కి విచేష్టితాంగులై॥ హేమంతము॥

చ॥పులు దుడువంగమించు బలు పొన్నలెనున్న మెఱుంగు మేనులున్
గొలుకుల కేవఁ గెంపుఁజవిఁ గుల్కుచు పీనుల నాను కన్నులుం
గలిగి నిశావసానములఁ గాంతలు గేహములందుఁ గ్రాలి ర
జ్జలజ నివాసినీక్రమతఁ జారువిలాసము లేర్పరింపుచున్॥ శిశిరము॥

చ॥కటులను లంబమేఘలలు గబ్బిచనుంగవలందు హారముల్
పటుతరమన్మథాస్త్ర పరిబాధిత కోమలగాత్ర వల్లులున్
దటుకునఁ దాల్చి యమ్మధుపు దార్కొనఁ గోయిల లట్టుపల్కు న
క్కుటిల శిరోజ లుమ్మడిని గ్రోల్కొని రొక్కటఁ బాంథచిత్తముల్॥ వసంతము॥

~~చ॥వికిసి~~ పిఱుంద లాననఁగను జెంపుగఁ గ్రమ్మ శిరోజపాళితోఁ
బరిమళ మంజుల ప్రసవ భాసురమాళి తటాళితోడ బ
ల్సరులను మించుగుత్తపుగు చన్నులతోడను మద్యవాసనా
కరముఖప~~త్రాతో కతంఁ గామకకో~~టిని దన్పిరంగనల్॥ వర్షర్తు॥

గ్రీష్మర్తు వర్ణనము.

చ॥ లివిరి నిదాఘవేళ యరుదెంచెను బోఁటి శరంబువేఁడిమిన్।
నెవడెడి పేవెలుంగు భజనీయుఁడు గాఁడగు చందమామయున్।
జవిలి మనుంగ నింపగు సుదంబును రమ్యదినాంతసంఘముల్।
సవసవగా శమించిన యనంగుఁడునై కడునొప్పమీఱఁగన్॥

చ॥ఇరులగమిన్ హరించు రజనీసునిచే మురిమించురాత్రులున్।
హరుపుగఁ గాలిలు చిత్రజలయంత్రములంబొలుపారు గేహముల్।
సరసపుఁ జంద్రకాంతమణిజాల వితర్దులుగల్గి చెన్నుగన్।
బరఁగె నిదాఘవేళఁ జనవార మనోజ సుఖోపభోగ్యమై॥

చ॥ అనువుగ నొప్పె గ్రీష్మసమయంబున రాత్రులు చందనాదులన్
మానకొను మంచితావుల సమున్నతశైఖరి మించు మేడలున్ ।
ఘనకబరీ ముఖానిల వికంపితమధ్యము లంగజోరుదీ ।
పనమగు తంత్రిపాటలు నవంబుగఁ బ్రోడలకింపుఁ గూర్చుచున్ ॥

చ॥ వలిపపుటొల్లెకట్లఁ జెలువంబగు మేఖలల న్నితంబముల్ ।
మలయజచర్చల న్విపులమౌక్తికహారములన్ గుచంబులున్ ।
జలములనాడి యుడ్డ పలుచందపుఁదావులఁ బొల్చు పెన్నెరుల్ ।
గలిగ ప్రియాళితాపములఁ గ్రన్ననఁ బాపుదు రోజఁ గామినుల్ ॥

చ॥ ఖరకర చిత్రరశ్ములను గ్రాఁగి కరంబు విదహ్యమానమా ।
సరణినిఁ ద పరేణువుల సంతతి రేచి యధోముఖంబుగా ।
గిరిగొను వక్రయానములఁ గేరి పొరింబుసవెట్టు గాలి య
ప్పరుసున నెమ్మి క్రింద భువిఁ బ్రాఁకెడి సత్ఫణిభంగిఁ గ్రాలెడున్ ॥

చ॥ అనిశము రాగరంజితములై తగు లత్తుక లింపుఁ బెంపఁ జె ।
న్నొనరెడి నూపురప్రభ లనొప్పు రళించు వధూపదంబులన్ ।
మొనసెడి దాకపోకలను మ్రోయు మనోహర హంసకధ్వనుల్ ।
జనముల మానసంబు లవశంబొనరించెను శంబరారికిన్ ॥

ఉ॥ మంచుల మించులం దొలఁకు మౌక్తికహారము లొప్పమీఱఁగా ।
నంచిత చందనద్రవ సమర్పణఁ జేసి వధూకుచంబులున్ ।
గాంచనమేఖలా లసిత గాఢ నితంబము లింపుఁ గూర్చి వే ।
పెంచె సముత్సుకంబు పృథివీజనకోటి మనోంబుజంబులన్ ॥

చ॥ సవురుగ నింపుఁ గూర్చు తనుసంధుల నెల్లెడ నొలిఁ జెమ్మటల్ ।
దివిరి స్రవించుచుండ బలు తేఁకువ దట్టపువాసము ల్వెసన్ ।
విడిచి యలంతి యొల్లియలఁ డిప్పని చన్నులమీఁదఁ గప్పి ర ।
య్యవసరమందుఁ బ్రోడలగు నంబుజపత్ర విశాల లోచనల్ ॥

ఉ॥ గంధప్రసీటితుంపురులఁ గైకొని పీవనఁ బుట్టు తెమ్మెరల్ ।
సెందిన హారము ల్వ్రాలయు నిచ్చెపు గుబ్బలమీఁది పూఁతలున్ ।

గ్రందుగ వీణలంబొడము కాకలి గీత రవంబులప్డు గు ।
న్క్రందిన యట్టులుండు మరునుద్ధతి వేల్కొనఁజేయ నొంచెన్ ॥
॥తెల్లని మద్దిచిప్పలను దిన్నని జవ్వనులొల్లి రాత్రులం ।
దల్లనఁజొక్కి కూర్కఁగఁ దదాననముల్గడు నుత్సుకంబు గం ।
ధిల్లఁగఁజూచి చూచి కడుఁదేఁకువ రే తుదలందుఁ దోఁచు జా ।
బిల్లికరంబు సిగ్గుగొనువీఁకను జాంఛురత స్వహించుచున్ ॥
। ఇంతులఁబాయుటన్ దలచుచటింగల మెంతయు మానసంబులన్ ।
బంతము మీఱ నేర్పఁగఁ బ్రవాసుల సహ్యమరుత్సమాహతా ।
త్యంత పరాగ పుంజముల నబ్జహితోగ్ర కర ప్రతాపితా ।
నంతమగన్ను శైత్యకన రాలరిఁ క్రేమసఁజాలరి య్యెడన్ ॥
॥మృగములు పెల్లు బెంపెలను మిక్కిలి తాపముఁ జెంది యెంతయున్
దగగొని చేటుపాటులను దాలువులెండి వనాంతరంబులన్ ।
బొగులుచు నంజన చ్ఛవినిఁబోలి చెలంగఁగ నీటలంచొగిన్ ।
గగనముఁజూచి నిక్కెడుఁ దగం దలఁపు ల్పొలిపోవుచుండఁగన్ ॥

బేతాళపంచవింశతిక.

॥ అచ్ఛపలాంగి నోవుగతి నందముగా సృజియించి నల్వ దా
నాచ్చెము లేని యాబిడ మహోచిత సౌష్ఠవమట్టె చూచి ము
న్నచ్చర మచ్చకంటులను నచ్చుగఁజేసెదు నాఁడు నాకు నీ
మెచ్చగు నేర్పు గల్గదని మిక్కిలి చిన్నతనంబు నొందెడున్ ॥ ఉ 1.
॥కలదిలఁ బూర్వతోయనిధిగట్టున నొక్కపురంబు దేవతా
నిలయముల న్మనోహర వనీ నిచయంబుల రమ్యభిత్తికా
వలయిత సౌధ గేహముల భవ్య తటాక సరోవరంబులన్
వెలయుచుఁ దామ్రలిప్తమను పేరుపుతేని పురంబు దంబునన్ ॥ ఉ 2.
॥యువజన మానసంబులను నుద్ధతిమైఁ జుఱువుచ్చు నమ్మనో
భవుఁ డసమాన కోపమున వంచిన విండ్లన వల్లికావళుల్
సవురుగ నెక్కువెట్టు శరజాలమనంగ లతాంత కోటులం
దవిరళలీలఁ గూర్చు గొనయంబు లనంగ నెసంగె భృంగముల్ ॥ ఉ 3.

క॥ మనసిజ చూత శరార్చులు। ఘనమున దరికొనఁగ వివశమాన యక్షుఁ డట న
న్నన బోడి వీణ మొఱసెను। వనుఁగుం జెలివోలె వ్యాకులాలాపములన్॥ ఆ
క॥ మదను విరినారసమ్ముల। కెద యమ్ముల పొదిగనయ్యె నీకవో సఖ నా।
మది మోహ మొనరించిన। మదిరాయితనేత్రఁ గూర్చుమా యెట్లయినన్॥ ఆ

శ్రీ యదుశైలమాహాత్మ్యము.

ఉ॥ అన్నన మోముదమ్మి తెలుపారెను బోనము మీఁది వాచవుల్
సన్నగిలెన్ మెఱుంగు వలిచన్నుమొనల్ నలుపొందెఁ దోడుతో
సన్నపుఁగౌనుదీఁగ విలసద్గతి బల్పు గడించె నన్నడల్
దిన్నఁగఁ గాంచె నిద్దురలు తీఱవయ్యెను నాఁడునాఁటికిన్॥ ఆ
క॥ చిలువ వసించెడు నెలవున। నెలవుకొనన్వచ్చు, మందు నిప్పల నడుమన్
నిలువఁగవచ్చును హరిభ। క్తుఁ గలఁచెడువానియింటఁ గూడదు నిలువన్॥ ఆ
చ॥ చెలువగు పూవుగుత్తులనఁ జిక్కనిచన్నులు, మల్లికా సుమా
వళియన బల్రదంబులును, వల్లులనన్ భుజముల్ చివుళ్లనన్
దొలఁకెడు పాణులుంగలిగి తోరపుఁజూపులు సొంపునింపఁ జె
న్నలరు వసంతవల్లరి సురాధిపుఁ గొల్వఁగవచ్చె నయ్యెడన్॥ ఆ
చ॥ విరిసినపూవుగుత్తుల స్రవించెడు తేనియలాని యామునం
బరిగొనియాడు తుమ్మెదల పాటలచే, బలుసీటుఁ గాంచె న
ప్పరిసరసీమనుండు నవ పల్లవ కుట్మల పుష్ప మంజరీ
పరివృత భూజసంతతులు పయ్యెర తుంకుష రచ్చపట్టులై॥ ఆ
చ॥ బలితపుఁ గొప్పు లాత్రమన నవపల్లవతీలలఁ గ్రాలు వాతెఱల్
వలుదచను ల్పిడంగు నిడువాలికచూపులుఁ బల్కునేర్పులున్
వెలజిగి మించుమోములును నిద్దపుఁజెక్కులుఁ గల్గి రూపపుం
బలు గరువంబు పంబిగొన భామినులొప్పుచు రుర్వి నిక్కలిన్॥ ఆ 6

కపిలాచిత్రకాయోపాఖ్యానము.

చ॥ జలజభవుండు గూర్కుతఱిఁ జాపలబుద్ధి శ్రుతిప్రపంచమున్
బలభుజుఁడర్థిదొంగిలి యభంగురతన్ జలరాశి డాఁగ బ

ల్చలమున రక్కసుం గెడపి చయ్యనఁ బ్రాఁజదువు ల్విరించి క
ర్మిలి దరియిడా ఱ నీగు ఘనమీన విభుండొగి నన్నుఁ గావుతన్॥

మ॥ భువనక్షోభముగాఁ గుమారుఁ గడు బాము ల్వెట్టుచున్ శౌరి నీ
సవిధస్తంభమునందుఁ జూపుమని యాస్తంభంబుఁ జే వ్రేయ న
ద్భువనైకదుర్మదరాక్షసుం జమరి భక్తశ్రేష్ఠుఁ బ్రహ్లాదుఁ గం
దువతోఁ బ్రోచిన నారకేసరినిఁ గొల్తున్ భక్తి దైవాఱఁగన్॥

మ॥ కనియెన్ గోతిలకం బుదగ్రతరు శాఖానూనప్రచ్ఛాదన
త్వ నిగూఢోగ్రతమో వికారముఁ గిరివ్యాఘ్రాది నద్రా విని
ద్ర నితాంతోద్ధిత నాసికాపుట గళద్గాఢ ప్రఫూత్కారమున్
ఘన గర్జోపమరౌద్ర సింహ నినదాక్రాంతంబుఁ గాంతారమున్॥

ఉ॥ కందని మేనితో నలుఁగుగానని డెందముతోడ వత్సముల్
జిందని కన్నవన్నెలయు జేరుచితో వినయంపుఁ బెంపుతోఁ
గ్రందున సన్నగిల్లి పతగాల్పడనట్టి యెలుంగుతో భయ
స్పందము చెందక న్మహిత చాతురి నిట్లని ధేనువంతటన్॥

చాటువులు.

ఉ॥ మదగజయాన! చెక్కుల సమర్చన కస్తురిపత్త్రిభంగముల్
జెదరెను, గుబ్బచన్నులను జెందినగంధము చట్లదత్తులన్
బూదరెడు కజ్జలంపుఁగఱవోవదు, పీడెపుమోవిఁ గెంపుడా
ల్వదల దిదేమి? నీయలుకవల్లనొ, నీపతి చాలుఁ డాటనో॥

॥ కాంతజాతికళయుఁ గనలేని విభుఁడింద్ర।భోగియైనవాని పొందుకంటె
నతను శాస్త్రవేదియగు కాంతుతోడిస।ల్లాపమొసఁగు ముదము లలనకెపుడు॥

॥ సారము వసార మరయంగ నేరకుండు।యువతిసంభోగ సామ్రాజ్య యుక్తికంటె
సార విద్యోషి దుత్కంఠచారుపీఠ।గావళులె యౌవనులకింపు నమరఁజేయు॥

॥ కలదాకవాపి మింట నటఁ గన్పడు బంగరుమెట్ల నీలపుం
జెలువపుఁ బిన్నత్రోవ పయిఁ జెన్నగు చందనయుక్తి జోడుగా
మల తెసఁగుం గృతార్థి సుగమంబులు మీఁద సుధాంశుసమ్ముఖం
బలవడుచుండుటన్ సులభమా నమృతం బటఁ జేరువారికిన్॥

6. ఈ వేంకటగిరి సంస్థానమువా రిదివఱ కనేకగ్రంథముల రచియించుచు రచియింపించుచు, నట్టివానిముద్రింపించి ప్రకటించుచుఁ దత్కర్తల సమ్మానించుచు భాషాభిమానులగు విద్యాపేతులకుఁదమ గ్రంథములూరక పంపుచు నుండుట నట్టి యమంతయు నందఱకుఁ గరబదరాయమాణము. వీరు చేయించిన "శిశుపాలవధ మహాకావ్యము"ని 1904 సంవత్సరపుఁ బట్టపరీక్షకుఁ జను విద్యార్థిబృందమున కంతకు నుచితముగ నిచ్చినారన్న విషయమే వారి భాషాభిమానితను జెప్పక చెప్పుచున్నదిగదా. వీరు విద్యాసాగరమున సత్పోతసహాయతచే సంతతము సంచరించి ప్రగడిగినముత్తెంబులఁబోలు పొత్తంబుల నలవఱికొనుచుందురు. అట్టి గ్రంథములలో నిది యొకటియై యున్నది. ఈగ్రంథము ముద్రించునట్టివిషయములో వారియభిప్రాయ మిట్లు తెల్పఁబఱచిరి.

"మేము పంపినంతమాత్రమున నిది ముద్రణీయంబని యెన్నవలదు. ఇందలి నూతనపద్యములు మూలానుసారములవునా, కావా, కవితయందేదేని లోపమున్నదా, యిదియంతయు నితరులవలనఁ దెలియఁదగినది. మేము చేయించినది మాకునింపుగానేయుండును. అట్లుగాదు. తమవంటివారివలనం బదంశంబులు తెలిసి నెఱింగి యుక్తముగా నున్నచో ముద్రించునదియనియుఁ గానిచో ముద్రింపవలదు లేదనియు మా యభిప్రాయము."

అనివారు 23-11-03న వ్రాయించిన లేఖ లేఖులశుభలేఖం బోలియున్నదిగదా. మఱియు వీరిట్టి లోకోపకారకములైన కార్యము లనేకములు చేయుచు యున్నారు. విద్యావిషయికమునం బ్రవర్తించువారికి నూర్లకొలఁది సహాయముఁ జేయున్నారు. చేయుచున్నారు. చేయఁగలరు. ఇట్టిసంస్థానము సర్వజ్ఞసింగమనీఁడు మొదలుగ నేటివఱకు "విద్వత్సంస్థానము" నాఁ బ్రసిద్ధివహించినట్లె యిప్పటికి నిధిక సంపత్సమృద్ధితో నిలలలి వెలయుఁగావుత.

పూ||

"అముద్రితగ్రంథచింతామణి"
పత్రికాధి||

నెల్లూరు,
15-2-04.

శ్రీరస్తు.

శ్రీ మహాభారతారణ్యపర్వమునందలి

యక్ష ప్రశ్నములు.

ప్రాచీనము. మ॥ విను మేనొక్క బకంబ నిక్కొలను పృథ్వీనాథ నా సొమ్ము సీ।
యనుజుల్ మద్వచనంబుఁ గైకొనక తోయస్వాదులై యిట్లుఁగ।
బునఁ బ్రాణచ్యుతిఁ బొందిరీవును గడున్ మోహంబునన్ సాహసం।
బున కుంజొచ్చిన నట్లయయ్యెదు సుమీ మున్నున్న వారించితిన్॥

ప్రా. క॥ ఏనడిగిన యర్థములకు। భూనుత యుత్తరములిచ్చి పొలుపారఁగ జయః।
పానము సేయుము నావుడు। నా నిర్మలచరితుఁ డంబరాభిముఖుండై।

ప్రా. వ॥ అయ్యా నీవు బకరూపధరుండవైన రుద్రుండవో పావకుండవో పవనుండవో యట్లు గాని నాడు కులపర్వతప్రతిములైన నాతమ్ములం బడఁద్రోఁచునట్టి బలంబు పులుఁగులకుం గలదే దేవాసురగంధర్వయక్షాదులకు దుర్జయులైన యిట్టివారల నిట్లు సేసి నీవు కానివాఁడవపోలెఁ దొలంగియున్నవాఁడవు నాకు నద్భుతభయంబు లొక్కటం బొడమెడు నీ వెవ్వఁడవు నీ తలంపెయ్యది చెప్పి నా హృదయవేదన నపనయింపవే యనిన నదృశ్యభూతం బిట్లనియె॥

ప్రా. ఆ॥ కౌరవేంద్ర బకముగాను నే వినుమొక్క। యక్షవరుఁడ నిచట నస్మదీయ।
నిష్కృతిఁ జేసిపడిరి నీతమ్ములందఱు। ననుచు నాక్షణంబ యతని యెదుర॥

ప్రా. మ॥ నిలిచెం దాళసమున్నతాంగుఁడు మహానిర్ఘోష సంతర్జితా।
ఖిలభూతప్రకరుండు దీర్ఘవిపులగ్రీవుండు దంష్ట్రౌసము।
జ్జ్వలవక్త్రుండు విరూపలోచనుఁడు తీవ్రస్ఫార తేజోఘనుం।
డలఘుం డాసరసీతటాగ్రమున నయ్యక్షుండు ఘోరాకృతిన్॥

ప్రా. వ॥ ఇట్లు నిలిచి కౌంతేయాగ్రజున కిట్లనియె॥

ప్రా. క॥ నాయనుమతి లేకుండఁగ। నీయుదకముఁ ద్రావిరేని నెవ్వారైనన్।
ధీయుత చత్తురు నీవటు। సేయకు సమ్యగ్విచారశీలుఁడవగుటన్॥

ప్రా. వ॥ కావున మదీయంబులగు ప్రశ్నంబులకు త్తరంబులు సెప్పుమనిన నతండు మహా
త్మా నీ చిత్తంబునకు సరివచ్చునట్లుగాఁ జెప్పనా బోటివానికి శక్యంబగునే
యైనను నా నేర్చు విధంబునం జెప్పెద నడుగుమనిన నయ్యక్షుండిట్లనియె॥

ప్రా. క॥ దినకరు నెయ్యది నడపును। దినకరు నెవ్వారు గొలిచి తిరుగుదురద్దే।
వుని యస్తమించు జేమిట। ననఘ తదాధారభూతమది యెయ్యదియో॥

ప్రా. తే॥ అనిన ధర్మజుఁ డిట్లను నబ్జహితుని। నడపు బ్రహ్మంబు సురకోటి నడచుఁ గొలిచి
ధర్మమునన స్తమితుఁడగుఁ దపనుఁ డమ్మ। హాత్మ నకు సత్యమాధారమం బ్రదు
వ॥ అనిన విని యక్షుండిట్లనియె॥ [బుధులు॥

ప్రా. క॥ ఏమిట శ్రోత్రియుఁడగు జను। నేమిటఁ గడు మహిమవడయు నిమ్మగఁ బురుషుం
। డేమిట సహాయయుతుఁడగు। నేమిటన గు బుద్ధిమంతుఁ డేర్పడఁ జెపుమా॥
వ॥ అనిన నతండిట్లనియె।

ప్రా. క॥ శ్రుతమువలన శ్రోత్రియుఁడగు। నతుల తపోయుక్తిఁ గడు మహత్త్వము వడయున్
ధృతిచే సహాయయుతుఁడగు। నతిశయముగ బుద్ధిమంతుఁడగు బుధసేవన్॥
వ॥ అని చెప్పిన నన్నరదేవోత్తమునకు వెండియు నప్పురుషుండిట్లనియె.

ప్రా. తే॥ ఏమికతమున భూదేవుఁ డెసఁగు దేవ। భావమున నాతనికి సాధుభావ మెవ్వి
ధమున నగున సాధుత్వ మెద్దానఁ జెందు। మానుషుండగు నాతఁ డేదానఁ జెపుమ॥

ప్రా. చ॥ అనవుడు ధర్మజుండనియె నధ్యయనంబున దేవభావముం। గను నవనీసుప
ర్వుఁ డధిక వ్రతశీలత సాధుభావమా। తనికి విశిష్టవృత్తి దిగఁ ద్రావి యసాధు
వనంగనుండు శౌ। చనియతి లేక మృత్యుభయసంగతి నాతఁడు మానుషుండగున్॥
వ॥ అనవుడు యక్షుండిట్లనియడిగె.

నూ. తే॥ దేవభావంబదెట్లు క్షత్రియులకొదవు। సత్పురుషులౌదు రేధర్మసరణి వారు।
మనుజభావంబు వారికేమాడ్కి నవురు। వారలకసాధుభావమేవలనఁ గలుగు॥

వ॥ నావుడు కుంతీనందనాగ్రజుండిట్లనియె.

నూ. ఉ॥ వారికి దేవభావ మనవద్యశరాస్త్రకళావిభూతిఁ జే।
న్నారును సజ్జనత్వమదియజ్ఞమునన్ లభియించు నేయెడన్।
భీరుత మానుషత్వము నిపించును నార్తులఁ బ్రోవకుండినన్।
ధారుణిపై నసజ్జనతఁ దాల్తురు వారలు నిక్కువంబుగన్॥

వ॥ అనిన నయ్యజాతశత్రుని యక్షుండిట్లని ప్రశ్న మొనర్చె.

※ సూ. క॥ యజ్ఞపుసామంబొక్కఁ డేది। యజ్ఞంపుయజుస్సువాఁగ నదియొక్కఁ డేదియా।
యజ్ఞము నొక్కఁ డేది నడపును। యజ్ఞంబెద్దాని మీఱకలరేఁడిఁ జెపుమా॥

వ॥ అనియడుగుటయుఁ బాండవజ్యేష్ఠుండిట్లనియె॥

※ సూ. క॥ యజ్ఞపుసామము ప్రాణము। యజ్ఞంపుయజుస్సు చిత్తమైయలరెడు నా।
యజ్ఞము ఋక్కు నడపును। యజ్ఞంబా ఋక్కు గడువ కలరెడి వినుమా॥

వ॥ నావుడు నమ్మానవేంద్రు నద్దివ్యపురుషుండిట్లని ప్రశ్న మొనర్చె.

సూ. చ॥ అనిమిషతృప్తికారులకు నచ్చెడు మేటిఫలంబదెద్ది పే।
ర్మినిఁ బితృదేవతల్దనియ మేలెది గల్గు ధరాతలంబునన్।
మనుజునకెట్టి సాధనము మానక నూర్చుఁ బ్రతిష్ఠ సంతతిం।
జనవర శ్రేష్ఠ మెయ్యది ప్రసంగనెఱుంగ వచింపు మీయెడన్॥

వ॥ అనిన నజ్జనవల్లభుండిట్లనియె.

సూ. చ॥ అమరులఁ దన్పువారలకు నచ్చెడు మేటిఫలంబు వృష్టి పే।
రిమిఁ బితృదేవతృప్తియలరించు మహోపవనాదివృద్ధిగో।
సముదయయుక్తి నెంతయును సంఘటియించుఁ బ్రతిష్ఠ ధాత్రిపై।
నమరుచునుండు సంతతుల నారయఁ బుత్త్రుఁడు మేలు సూడఁగన్॥

వ॥ అనవుడు నమ్మహాపురుషుండు వెండియు నిట్లని ప్రశ్న మొనర్చె.

◆ సూ. తే॥ ఇంద్రియసుఖంబులందుచు నిలను బుద్ధి। మంతుఁడయి సర్వభూతసమ్మతుఁ
డునగుచు। జనసమర్చితుఁడగుచు నే జనుఁడు మనియుఁ। జచ్చనటువంటి
వాఁడగు జనవరేణ్య॥

వ॥ అనుటయు ధర్మనందనుండిట్లనియె.

※ ఈ యజ్ఞమనునది జ్ఞానయజ్ఞముగాని కర్మయజ్ఞముగాదని సంస్కృతభారత వ్యాఖ్యానమున వ్రాయఁబడియున్నది. కాఁబట్టి తదనుగుణముగా నీప్రశ్నోత్తరముల కర్థమ్ముం జేసికొనవలయు.

◆ సర్వభూతసమ్మతుఁడు, జనసమర్చితుఁడు, అనఁగా డంభముకొఱకు దానాదులు చేసి పలువురచేతఁ గొనియాడఁబడువాఁడని సంస్కృతవ్యాఖ్యానమునన్నది కాఁబట్టి పై రెండుశబ్దములను దదనుగుణముగ నర్థముం జేసికొనవలయు.

సూ. తే॥ వేల్పులకు నతిథులకును భృత్యులకును। దనరఁ బితృదేవతలకు నాదనన కుఁ జేర్చి
నేవురకుఁ బంచిపెట్టనికుండు నెవ్వఁ డట్టి। వాఁడు జీవచ్ఛవంబగు వసుధలోన

ప్రా. చ॥ విని మఱియుంగ వాఁడు పృథివీపతిఁ జూచి ధరిత్రికంటెఁ బ్రేఁ।
కనయగు దాని నాకసముకంటెఁ గడుంబొడవైన దాని గా।
డ్పునకును నెక్కుడై జవము పొంపిరివోయెడు దానిఁ బూరికం।
టెను దఱచైన దానిని ఘటింపఁగఁ జెప్పుము నాకు నావుడున్॥

వ॥ అమ్మనుజోత్తముఁ డయ్యక్షోత్తమున కిట్లనియె.

ప్రా. ఆ॥ తల్లి ప్రేఁగు సుర్వీధరణికంటె ను నాక। సంబుకంటెఁ బొడవు జనకుఁ డరయ
గాడ్పుకంటె మనసు గడు శీఘ్రగతి తృణో। త్కరముకంటెఁ జింత కరము తఱచు

వ॥ అనిన నంబరచరుం డతని కిట్లనియె.

ప్రా. తే॥ మొనసి నిద్రించియును గన్ను మూయ దెద్ది। పుట్టియును జేతనత్వంబు వొరయ దెద్ది
యరయ రూపుఁ గల్గియు హృదయంబు లేని। దెద్ది వేగంబు కతమున నెద్ది వొదలు

ప్రా. తే॥ అనినఁ గన్ను మూయదు సుప్తమయ్యు మీను। పుట్టియును గ్రుడ్డు చేతనంబొరయ
కుండు। హృదయరహితంబు ఱాఁరూప మేటు రయము। కతన వర్తించు నని
చెప్పెఁ గౌరవుండు॥

ప్రా. వ॥ అని చెప్పిన నయ్యక్షుం డతనితోఁ దెరువునడచువానికి గోగార్హునకు గృహ
స్థునకు మృతిఁ బొందినవానికి నెవ్వ రెవ్వరు నట్టంబులనిన నప్పుడ యమతేఁ డు
నలువురకుం గ్రమంబున సార్థంబును వైద్యుండును సద్భార్యయుఁ గృతం
బగు ధర్మంబును బరమమిత్త్రంబులనిని ర్దేశించుటయు, వాఁడు వెండియు నిట్లనె.

సూ. ఆ॥ అఖిలభూతములకు నతిథి యెవ్వఁడు సనా। తనపు ధర్మ మెద్ది తనరు మోక్ష।
సాధనంబ దెద్ది జగమంతయును నెద్ది। యేర్పడంగఁ జెప్పు మిద్ధచరిత॥

వ॥ అనవుడు యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె॥

※ చ॥ అతిథి సమస్తభూతములకగ్నిగ వామృతమా ఘృతాదులన్।
సతతముఁ జేయు సోమమె సనాతనధర్మమదే చెలంగు నీ।
క్షితిపయి మోక్షమ్ముం బద మొగింపుటి యింపఁగఁ జేయు మార్గమీ।
యతులితమై తనర్చు జగమంతయు వాయువు యక్షసత్తమా॥

※ ఈ పద్యము సంస్కృత వ్యాఖ్యానముంబట్టి విపులముగ వ్రాయఁబడినది.

సూ. వ॥ అని చెప్పిన నమ్మహాపురుషుండు క్రమ్మఱ నిట్లని యడిగె.

సూ. తే॥ ఒకరుఁ డెవ్వఁడు విచరించుచుండు నెవఁడు। జన్మ మొందియు వెండియు జన్మ
మొందు। హిమమునకు మం దదెయ్యది యేర్పడంగ। నన్నియును నుంచుటకుఁ
బాత్ర మైన దెద్ది॥

వ॥ అనుటయు నక్కురుకులోత్తముం డిట్లనియె.

సూ. క॥ ఇనుఁ డొకరుఁడు విచరించును। జనియించును గ్రమ్మఱంగఁ జందురుఁడు హిమం।
బున కగ్ని మందు సకలం। బును నుంపఁదగిన పాత్రము భూమి యనంగన్॥

వ॥ వారిచరుండు వెండియు నిట్లని యడిగె.

ప్రా. క॥ ఎయ్యది ధర్మమునకుఁ గుదు। రెయ్యది యాశ్రయము కీర్తి కిమ్ముగ మార్గం।
బెయ్యది సురలోకమునకు। నెయ్యది సుఖములకు నిక్క మేర్పడఁ జెపుమా॥

వ॥ అని యడుగుటయు.

ప్రా. క॥ అమరఁగ దాక్షిణ్యము ధ। ర్మమునకుఁ గుదురంక్ర కీర్తికి మహిమ నెలవు దా।
నము సత్యము సురపురి మా। ర్గము శీలము సంశ్రయము సుఖంబుల కెల్లన్॥

వ॥ అని యుధిష్ఠిరుం డెఱింగించిన వెండియు.

ప్రా. చ॥ నరునకు నాత్మ యెవ్వఁడు ఘనంబుగ దైవికమైన చుట్టమె।
వ్వరతనికిం దదీయమగు వర్తన మేమిట నిర్వహించు భూ।
వర యతఁ డేమి పూని యనవద్యతఁ బొందు నెఱుంగఁ జెప్పుమీ।
వరుఁడుగ నన్న నక్కురుకులాగ్రణి యాతనితోడ నిట్లనున్॥

ప్రా. తే॥ ఆత్మజుఁడు సువ్వె పురుషున కాత్మ యయ్యె। నాతనికి భార్య దైవికమైన చుట్టు।
మతని జీవిక పర్జన్యు కతనఁ జెల్లు। నతఁడు దానమ్ముఁ గొని మోది యతిశయిల్లు॥

వ॥ అనిన నయ్యమర్త్యుం డిట్లని పృచ్ఛం గావించె.

సూ. తే॥ ధనమును గడింప మేటి సాధన మదెద్ది। ధనములందున మేలైన ధన మదెద్ది।
లాభములయందు నుత్తమలాభ మెద్ది। సుఖములందున వరమైన సుఖ మదెద్ది॥

వ॥ అనుటయు భారతుఁ డిట్లనియె.

సూ. చ॥ ధనముఁ గడింప నిచ్చలును దాక్ష్యము మేలగు సాధనంబగున్।
ధనములలోన మేలు సతతంబు శ్రుతంబగుచుండు ధాత్రి నో।

యః ఖిమ వర్య లాభములయందు నరోగము తేమిమేలగున్।
బానరుసుఖంబులందుఁదలపోయఁగఁ దుష్టి సమంజసంబగున్॥

ప్రా. వ॥ అనఃని మేటిధర్మ మగునట్టిది యెయ్యది యెట్టిదెప్పుడుం।
గనియఁగఁబండియుండు విసకఁబుగ నెయ్యది నిగ్రహించినన్॥
దనరుప్రమోదసిద్ధి నియతంబుగ నెవ్వరితోడిసంధియెం।
దును వికలంబుగాదు పరితోష మెలర్ప నుపన్యసింపవే॥

వ॥ అని దివ్యుండు పలికిన నాదివ్య బోధనుండిట్లనియె.

ప్రా. తే॥ వినుమహింసయనఁగఁజను మేటిధర్మంబు। యోగకర్మ మెపుడు నోవరఁబం
యుండుమనసుక్రొవ్వుఖండింపఁగా మోద। మెసఁగు సుజనసంధి యెడలదెం

ప్రా. వ॥ అని తెలిపిన నయ్యక్షుండు ధర్మనందనుతో మనుజుండెయ్యది పరిత్యజిం
సర్వజనప్రియుండును నిశ్శోకుండును నర్థవంతుండును సుఖియును న
ననిన నమ్మహీపతి యతనికిట్లనియె.

ప్రా. తే॥ సర్వజనసమ్మతుండగు గర్వముడిగి। క్రోధ మడఁచి శోకమునకుఁ గుమ
గాఁడు। వినవె యర్థాఢ్యుఁడగు లోభమొనర విడిచి। తృష్ణ వర్జించి
ఖ్యంబు తెఱవుగాంచు॥

వ॥ అనిన నాయక్షుండు మఱియునిట్లనియడిగె.

సూ. క॥ దానము భూసురునందే। మా నట నర్తకుల నేమియగు భృత్యులయం।
దైనను నేమగు నృపులం। దైనఁబ్రయోజనమదేమియగు ధర్మసుతా॥

వ॥ నావుడుఁ బూరుకులుండిట్లనియె.

సూ. తే॥ అవనిసురునందు ధర్మార్థమగును దాన। మదియు నటనర్తకులను యశోర్థ మరయ
భృత్యులందును భరణార్థ మెసఁగు మఱియు। నవనిపాలురయం
భయార్థ మొనరు॥

వ॥ అనిన నమ్మాయా విచక్షణుండిట్లని పృచ్ఛ మొనర్చె।

సూ. క॥ జగమావృతమగు దేనను। దగ దేనఁ బ్రకాశమడఁగుఁ ద్యజియించెడు వాఁ
డగు దేనసఖుల స్వర్గం। బు గమింపఁగ రాదు దేనఁ బొలుపుగఁ జెప్పుమా॥

వ॥ అనియడిగిన నప్పుడమిఱేఁడతనికిట్లనియె.

నూ. తే॥ లోకమజ్ఞానవృతమగుఁ బ్రాకటముగఁ। దమమునఁ బ్రాణశమలరదుదగఁ
ద్యజించు। మిత్త్రిమూల లోభము ననుగమింపరాదు। సంగమునఁజేసి స్వర్గం
బసంగ వినవె॥

వ॥ అనవుడునయ్యామరవరుండు పదంపడిప్రశ్నమొనర్చె॥

నూ. క॥ పురుషుఁడుమృతుఁడెట్లయ్యెడు। నరయఁగ రాష్ట్రంబుమృతమనయ్యెడునెట్లు।
ధ్ధర శ్రాద్ధమెట్లుమృతమగుఁ। బరికింపఁగయజ్ఞమెట్లుపరఁగుమృతంబై॥

వ॥ అనిన ధర్మాత్మజుండిట్లనియె.

నూ. క॥ మృతుఁడగుదరిద్రపురుషుఁడు। మృతమనధిపరాష్ట్రమెన్నమృతసూత్రుతిసఁ।
యుతుఁడొదవని శ్రాద్ధము సం।తతమును సవనంబుమృతము దక్షిణలేమిన్॥

ప్రా. తే॥ అనిన నతఁడు లోకమునకెయ్యదియుదిక్కు। జలమువన్నమానెద్దాన
సంభవించు। విషమనంగనెయ్యది శ్రాద్ధవిధికివెద్ది। సమయమనిన నిట్లని
చెప్పెజనవిభుండు॥

ప్రా. తే॥ సజ్జనులుదిక్కుసూవెయాసర్వమునకు। నభము ధరణియు జలమన్నమ్ము
నుద్భ। వించు నెలవులు విషమగువిప్రధనము। లమర శ్రాద్ధకాలమ బ్రాహ్మ
ణాగమంబు॥

వ॥ అనిన నయ్యక్షుం డమ్మహీపతి నిట్లనియడిగె.

నూ. క॥ తపమునకులక్షణంబెది। యుపమింపఁ దమంబదెట్లు లోనరెడి క్షమయె।
ట్లుపలుకఁబడువివరింపుము। త్రపయనఁగానెద్ది పాండురాజకుమారా॥

వ॥ అనిన నద్ధర్మకోవిదుండిట్లనియె.

నూ. తే॥ తపమనఁగనైజధర్మవర్తనమదమము। నాఁగమనమునోదమంబద్వంద్వముల
నోర్చు। టరయ క్షమనాఁగఁబరఁగునిద్ధరణియందు। వఱలుత్రపనానకార్య
నివర్తనంబు॥

వ॥ అనిచెప్పిన నిర్జరవరుండిట్లనియడిగె.

నూ. క॥ జ్ఞానమనఁగనెయ్యదియగు। మానుగ శమమనఁగనెద్ది మతిదయ యన నే।
జానునఁదగునది యోయమ। సూనుఁడ యార్జవమదెద్దిచొప్పడఁజెపుమా॥

వ॥ అనినఁబాండవాగ్రజుండిట్లనియె.

నూ. తే॥ సరవితత్త్వార్థమెఱుఁగుటజ్ఞానమౌను। శమమునాఁగనుచిత్తప్రశాంతతయగు

దయయన సమస్తజీవసుఖాభిలాష। సర్వసమచిత్తవృత్తియార్జవ మౌ సూనృతా॥

వ॥ నావుడు నమ్మహాపురుషుండు మఱియు నిట్లని యడిగె.

సూ. తే॥ ఎవఁడు నరులకజయ్యశత్రువు వచింపు। మెద్దితుద లేని తెగులయి యొప్పఁగ
చుండు। సాధువనవెట్టిఁడగును నసాధువనఁగ। నెట్టివాఁడగు నయ్యెండ
ధాత్రీశముఖ్య॥

వ॥ అనవుడు భరతర్షభుండిట్లనియె.

సూ. తే॥ అలుక దుర్జయశత్రువౌనంత మొంద। నట్టితెగులులోభంబగు నఖిలభూత
హితుఁడు సాధువ సాధువై యెసఁగుచుండు। నదయుఁడైనట్టివాఁడు మహాత్మ యసన॥

వ॥ యక్షుండు మఱియు నిట్లనియడిగె.

సూ. క॥ ఎయ్యది మోహంబనఁ జను। నెయ్యదిదగు మానమనఁగ నిల నాలస్యం।
బెయ్యదియగు శోకంబన। నెయ్యదియగుఁ జెప్పవలయు నిద్ధవిచారా॥

వ॥ అనిన మానవేంద్రుండిట్లనియె.

సూ. తే॥ మోహమనధర్మమూఢత మొనయుచుండు। మానమాత్మాభిమానిత్వ మానాను
నలస। భావమగు ధర్మనిష్క్రియత్వంబు శోక। మనఁగనజ్ఞానమని చెప్పనగును దేవ

వ॥ అనిచెప్పినవిని యతనినద్దివ్యుండు క్రమ్మఱ నిట్లనియడిగె.

సూ. క॥ మును వెద్దానిని స్థైర్యం। బని చెప్పిరి ధైర్యమెయ్యదని చెప్పిరి నా।
మ్మని స్నానంబన నెయ్యది। యొనయం దానంబనంగ నెయ్యది చెపుమా॥

వ॥ నావుడు నయ్యుంమవంశభూషణుండిట్లనియె.

సూ. తే॥ స్థిరత నిజధర్మమున నంట చెల్లు స్థైర్య। మనఁగ నింద్రియదమనంబు నయ్యె మరు
ధైర్య। మిలమనోమలినత్యాగ మెసఁగు స్నాన। మమరు భూతావన మొ దాన
మమరవర్య॥

వ॥ అని యుపన్యసించిన నద్దేవోత్తముండు వెండియు నిట్లనియడిగె.

సూ. క॥ అరయఁగఁ బండితుఁ డెవ్వఁడు। పురుషుల నాస్తికుఁ డెవండు మూర్ఖుం డెవఁ
డా। బరఁగునెది కామమై మ। త్సరమన నెయ్యది వచింపు ధరణీశ్వర మాకా॥

వ॥ అనినఁ గుంతీనందనుండిట్లనియె.

※ సూ. చ॥ అరయఁగ ధర్మవేది బుధుఁడౌ సురభూసురులందు నమ్మికం।

※ ఈ పద్యము వ్యాఖ్యానము ననుసరించి పెంచి వ్రాయఁబడినది.

ఖారయనివాఁడు నాస్తికుఁడు మూర్ఖుఁడునుం దలఁపంగ వాఁడగున్।
గరిమఁ దనర్చు సంసరణకారణవాసన కామమెన్నని।
ర్ధరణిని మత్సరంబనఁగఁ దద్దయు మానసతాపమై తగున్॥

వ॥ అనవుడు నన్నరవరోత్తము నాసురోత్తముండిట్లని ప్రశ్నమొనర్చె॥

హ- తే॥ అవనిపాలవర యహంకారమన నెద్ది। దంభమనఁగ నెద్దితనరుచుండు।
దైవమనఁగ నెద్దితగును శైశున్యము। నంగ నెద్ది తెలుపు నలువుమీఱ॥

వ॥ నావుడు రాజవరుండిట్లని వచియించె.

సూ- తే॥ కరము నజ్ఞానమే యహంకారమగును। దివిరి ధర్మధ్వజంబు నెత్తించునదియ।
దంభమగు దానఫలమగు దైవ మన్య। నిందయే పిశునత్వమై నెగడుననిన॥

వ॥ వినియమ్మహాభూతంబు పదంపడి యిట్లని ప్రశ్నంబొనర్చె॥

సూ- క॥ కామము నర్థముధర్మము। వేమఱును బరస్పరంబు వికటించుఁగదా।
యీ మియి వైరుధ్యముఁగను। నీమూఁటికి నెట్టులొక్కయెడఁ గూడుటగున్॥

వ॥ అనవుడుఁ గౌంతేయాగ్రజుండిట్లని యుపన్యసించె.

సూ- క॥ ఒనరఁ బరస్పరవశవర్తనధర్మము భార్యయును బరఁగు నప్పుడు దా।
నొనఁగూడు నాకటుఁగూటమి మనుకొని ధర్మార్థకామముల మూఁటికిన్॥

వ॥ అవిన మఱియు నిట్లని యడిగె.

సూ- క॥ భరతకులదీప యక్షయ। నరకము ప్రాప్తించు దేన నరునకు నే వా।
వరప్రశ్నమునకు వెసను। త్తరమును వాక్రువ్వుమనిన ధరణీపుఁడనియెన్॥

సూ- సీ॥ దీనతయాచించితిరిగెదు భూదేవుఁడనయంత నాహ్వానమొనరఁజేసి
యటువెన్క లేదని యనువు నెవ్వండు వాఁడక్షయ్యనరకంబు ననుభవించు
ధర్మశాస్త్రముల వేదముల విప్రుల దేవతలఁ బిత్ర్యదేవతాధర్మములను
నెవ్వఁడు మిథ్యయటంచును వచించు నాతండు నక్షయ్యనరకంబు ననుభవించు
ధనము గలిగియు లోభంబుఁ దగిలి దాన। భోగవర్జితుఁడగుచు నెప్పుడు నెవండు
పడఁపడియు లేదటంచును బలుకు వాఁడు। నక్షయంబగు నరకంబు ననుభవించు॥

వ॥ అనవుడు నమ్మహాకారుండిట్లని యడిగె.

సూ- క॥ కులమా నన్నో శ్రుతమా నన్నో। వెలయ స్వాధ్యాయమా నన్నో వృత్తంబున నో।

కలిగెడు బ్రాహ్మణ్యము దేం। బుల దీని వినిశ్చితంబుఁ దోఁపఁగఁ జెప్పుమా॥

వ- అనిన నతం డిట్లనియె-

నూ- క॥ విను కులమధ్యయనము శ్రుత। మును గాదిలఁ గారణంబు భూసురతకు నై
మ్మనిజననుతమగు వృత్తం। బనఘా కారణము సందియం బేమిటికిన్॥

నూ- తే॥ యత్నమున వృత్తమును బ్రోవ నగును నదియు। నవనిసురుఁ డోపి కాఁపికో
నగును గరము। క్షీణవృత్తుండు గామి నక్షీణుఁ డగును। వృత్త సహితు
హతుఁ డగు నెంచిచూడ॥

నూ- చ॥ శ్రుతులు పఠించువారు నభిచోప్పడఁ జెప్పెడువారు నన్యహా।
శ్రితఁగల శాస్త్రసంతతులఁ జింతయొనర్చెడు వారు నందఱున్।
సతతము మూర్ఖులున్ వ్యసనసంయుతులౌదు రెవండు సత్పథ।
స్థితుఁ డగుచుం గ్రియాకలనఁ దేరెడు నాతఁడె పండితుండగున్॥

నూ- తే॥ వృత్తమును బాసి నాలుగు వేదములను। జదివినను బాదజునకంటెఁ గొదువ
యతఁడు। సాగ్నిహోత్రుండు దాంతుఁడై నులరు నెవఁడు। వాఁడె పో నిక
వంబుగ బ్రాహ్మణుండు॥

వ॥ అని వాక్రుచ్చిన నక్షియుచ్చరుండు క్రమ్మఱ నిట్లనియడిగె-

నూ- తే॥ ఏమి పొందుఁ బ్రియంవదుం డేమి పొందు। విమృశితంబుగఁ బని సేయునువ
తుండు। యేమి పొందును బలుపు మనేకమిత్రుఁ। డేమి పొందంగల్గుఁ
ధర్మ్మేషణుండు॥

వ॥ అని యడుగుటయు నయ్యోడయం డిట్లని నుడివె॥

నూ- తే॥ ప్రియవచనవాది ప్రియుఁ డగు నయము మీఱ। నరసి పని చేయువాఁడు జయం
బొందుఁ। గడఁకఁ బహుమిత్రకరుఁడు సుఖంబువడయు। ధర్మ్మరతుఁడైనవాఁ
డు సద్గతిని గాంచు॥

వ॥ వాఁడు నమ్మహాచతురుండు మఱియు నడిగె-

నూ- క॥ ముదమందు నెవ్వఁ డచ్చెరు। వది యెయ్యది పంథ వార్త యెది యీనాల్గు
విదితంబుగ వచియింపుము। బ్రదుకఁ దురవ్వాలను నీదు బాంధవులనినన్॥

నూ- తే॥ దివసభాగంబులందు నైదిటను గాని। యాఱిటను గాని యాత్మగృహమ

శాకమైనఁ బచనంబొనర్చికొం చనృణియగుచు । నప్రవాసియునగు
వాఁడె యగుఁ బ్రమోది॥

యూ. క॥ దినదినమును భూతంబులు । సను మృత్యుసదనమునకు సరగన్ శేషిం ।
చినయవి దలఁచు స్థిరత్వము । గనఁగా నాశ్చర్యమింతకన్నను గలదే॥

యూ. చ॥ నిలువదు తర్కమున్ శ్రుతులనేకములౌ మునులెందఱెందఱో
గలరు ప్రమాణమంచుమదిఁ గైకొననౌ మతమెట్టివానిదో
యలవుగ ధర్మతత్త్వము గుహాంతరమందుననుండుఁ గావునన్
తెలిసిన పెద్దలెట్టి సరణిం జనిరయ్యది పంథ చూడఁగన్॥

యూ. మ॥ అలరన్ మోహమయాబ్జజాండఘటమందంభోజమిత్రాగ్నిచే
విలసద్రాత్రిదినేంధనంబుల నొగిన్ వ్రేల్మించి మాసర్తుసం
జ్ఞల దర్వీపరిఘట్టనంబులను సేకాలంబు భూతంబులన్
బొలివోకుండఁగ వండుఁ గాలుఁ డిదియే పో వార్తయై యొప్పెడున్॥

య. వ॥ అనిన యనంతరంబ యద్దివ్యుండతనితోఁ బురుషశబ్దవాచ్యుండెట్టివాఁడు
మఱియు సర్వధనియగువాఁ డెవ్వండు నిశ్చయింపుమనినఁ బాండవజ్యేష్ఠుం
డిట్లనియె॥

గా. క॥ దివము ట్టి ధరణిపై నంతటు । నివిడి మెఱయుచుండు నెవ్వని యశోరమ య
ట్టి విశిష్టచరిత్రుఁడు య । క్షవరా పురుషుండు నాఁ బ్రకాశతనొందున్॥

ప్రా. ఆ॥ ప్రియము నప్రియంబుఁ జెల్లగు సౌఖ్యదుః । ఖములు భూతభావికార్యములును
నెవ్వనికి సమంబులివి సర్వధనియనఁ । బరఁగుఁ జువ్వె యట్టిభవ్యుఁ డనఘ॥

ప్రా. వ॥ అని వివరించినవిని యుధిష్ఠిరునెడఁ బ్రసాదమహితంబైన యవలోకంబు
నిగుడ నయ్యక్షవరుండు మహాత్మా మదీయంబులైన ప్రశ్నంబుల
సదుత్తరంబులిచ్చితివి నీవలనం బ్రీతుండనైతి నీ తమ్ములందొక్క
బులిచ్చెద నడుగుమనిన నతండు.

ప్రా. సీ॥ శ్యామాంగు నారక్తజలరుహనేత్రు సాలప్రాంశు నున్నత
నకులుని బ్రతికింపు నావుడు యక్షుండు భీమఫల్గును లతి
ప్రియులు నీకెంతయుఁ బృథివీశ వీరిలో నొకనిఁ గోరక ఁ

తనూఁడు ధర్మాత్మజుఁడనియెను మాతండ్రియగు పాండువిభునకు మగువ వల్ల
రంబుఁ గుంతికొడుకులైన మువ్వురిలోన। నేను బ్రదికినాఁడ నింక మాద్రి
తనయులిరువురందుఁ దగ నొకరుండిప్డు। బ్రతుకవలదె చెప్పుము పాడి తెలియ॥

ప్రా. ఆ॥ ధర్మనందనుండు ధర్మాత్ముఁడనియెప్డు। దగిలి జగమునన్నుఁ బొగడుచుండ
నట్టియేను ధర్మహానికి నోర్వఁ జు। మ్మింత వచ్చెనేని యింత నిజము॥

ప్రా. వ॥ అనిన నీదైన ధర్మజ్ఞతకు మెచ్చితి నీ తమ్ములందఱు లబ్ధజీవితులయ్యెదరు మని
నాక్షణంబ విగతక్షుత్పిపాసులై యన్నలువురు నిద్రవోయి మేల్కనిన।
సముత్థితులైనం జూచి విస్మితుండై ధర్మజుండిట్లనియె.

ప్రా. చ॥ నినునొక యక్షమాత్రుఁడుగ నెమ్మది నమ్మఁగనేర నియ్యెడన్।
జననుత నీవు నిక్కముగ శక్రుఁడవో పురసూదనుండవో
యనలుఁడవో సమీరుఁడవొ యట్టులుగాక జగన్నుతుండు మ
జ్జనకుఁడు ధర్మదేవతవొ సత్కృపఁ జెప్పుము నాకు నేర్పడన్॥

వ॥ అనిన నమ్మహాత్ముండు మందస్మితాననుండై యిట్లనియె.

ప్రా. మత్తకోకిల॥ ఏను ధర్ముఁడఁ జువ్వె రాజకులేంద్ర సత్యము శౌచముం
దానముం దమముం శమంబును దాంతియున్ యశముం బరి
జ్ఞానయుక్తియు నాదుమూర్తులు సమ్మదంబున నిప్డు మ
త్సూనునుత్తమ ధార్మికున్నినుఁ జూచువేడుక వచ్చితిన్॥

యక్షప్రశ్నములు సమాప్తము.

శుద్ధపత్త్రము.

పుట	బంతి	తప్పు	ఒప్పు.
4	7	నుంపఁదగిన	నుంపందగిన
6	1	యందు నరోగము	యందున రోగము
6	12	నమ్మహాపతి	నమ్మహీపతి
7	2	లోభము నను గమింప	లోభమునను గమింప
7	5	నెట్లు	కెట్లి